چاوپێکەوتن

کاروان عومەر کاکەسوور:

تەکنیک و زمان بەشێکن لە نووسەر خۆی و لە ئەزموونی ژیانیەوە پەیدا دەبن

سازدانی: سەرنووسەر

سەرەتای نووسینی خۆم بە ژیاننامە دەست پێ کردووە

کاروان عومەر کاکەسوور لەناو چیرۆک و رۆمانی کوردیدا شێوەیەک لە گێڕانەوەی دەگمەن و تایبەت بەخۆی داهێناوە. هەم لە چیرۆک و رۆمانەکانی و هەم لە بۆچوونەکانیدا. ئەم داهێنەرە شایەنی ئەوەیە بەوردی بخوێندرێتەوە و رەخنە و لێکۆڵینەوەی کوردی ئاستەکانی ئەم شێوە گێڕانەوەیە دەستنیشان بکات و شوێنی شیاوی خۆی بداتێ

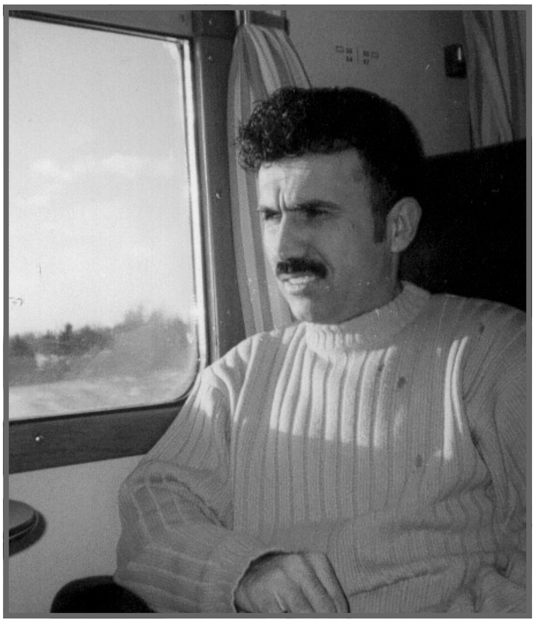

بارەی هەر شتێکەوە قسە بکەم، دەمەوێ لە کۆمەڵێک لاوە لێی بڕوانم

*** زۆربەی ئەو نووسەرانەی لە دەرەوە دەگەڕێنەوە، چەند گفتوگۆیەک لەگەڵ ڕۆژنامە و گۆڤار و تیڤییەکاندا ئەنجام دەدەن، بەڵام تۆ وەکو هەر جارێکی دیکە خۆت لەم گفتوگۆیانە دوورخستەوە. ئەمەیان بۆچی؟**

– من یەکێکم لەوانەی زۆر حەز لە گفتوگۆ ناکەن. من شتێکم هەیە، نازانم باشە یان خراپ، ئەویش ئەوەیە، کە لە ***بارەی*** هەر شتێکەوە قسە بکەم، دەمەوێ لە کۆمەڵێک لاوە لێی بڕوانم. زۆر لق و پۆپی لێ دەکەمەوە و دوایی دەمەوێت هەموو ئەو لقانە، هەموو ئەو سەرەباسانە بە یەکترەوە گرێ بدەم. ئەمە لە گفتوگۆی ڕۆژنامە و گۆڤارەکاندا زۆر زەحمەت نییە، بەڵام لە گفتوگۆی ڕووبەڕوودا کارێکی سەختە. لە گفتوگۆی ڕووبەڕوودا کۆمەڵێک هۆکار هەن، کە دەبنە ڕێگر لەوەی من لە چەند لایەکەوە لەبارەی بابەتی پرسیارەکەوە قسە بکەم و دواجار ئەو سەرەداوانەش بەیەکەوە گرێ بدەمەوە. حەز دەکەم لە گفتوگۆکاندا شتێکی نوێ بڵێم. پێم خۆشە بێ دەنگ بم، بەڵام وەکو هەندێک نووسەر پێنج شەش گفتوگۆ بەسەر یەکەوە نەکەم و لە هەمووشیاندا هەر ئەو شتانە بڵێم، کە کەسانی دیکەش لە من چاکتریان لێ دەزانن. من هەر کاتێک داوای گفتوگۆم لێ کرابێت، بەو نووسەرە یان بەو ڕۆژنامەنووسەم گوتووە، ئەگەر بتوانم، وەڵامی پرسیارەکانت دەدەمەوە، چونکە هەموو جارێک وام زانیوە ناتوانم لەبارەی ئەو پرسیارانەوە هیچ بڵێم، کە ئاراستەم کراون. ڕاستییەکەی من تەنها لە کاتی نووسیندا هەست بە سەربەستیی خۆم دەکەم، چونکە لەوێ تەنیام. بەلای منیشەوە تەنیایی زمانە و زمانیش سەربەستییە. لە کاتی گفتوگۆدا ئەو سەربەستییەی خۆم لە دەست دەدەم، واتە چییتر زمان بەشێک نییە لە من و ناتوانم تەعبیر لە شتێک بکەم، کە لە دەستم داوە. لەم سەفەرەم بۆ یەکەمجار بەهۆی هاوڕێیانم (د. ئازاد حەمە شەریف) و (سەباح ڕەنجدەر)ەوە (فەرەیدوون سامان)م ناسی. هەرکە بینیمی، پێی گوتم تۆ لە نووسیندا توانایەکی سەیرت هەیە، بەڵام باوەڕ ناکەم لەکاتی ئاخاوتندا وا بیت. نازانم چۆن زانی من توانای قسەکردنم نییە. من ئەگەرچی تەنها ئەم گفتوگۆیەم لەگەڵ تۆدا کرد، بەڵام لە نزیکەوە زۆر نووسەر و ڕۆشنبیرم بینی، کە بۆ من مایەی خۆشحاڵییە. بە نیازیشم لەبارەی هەموو ئەو نووسەرانەوە بنووسم، کە لەم سەفەرەمدا بینیومن، بەتایبەتی ئەو کتێبانەی، کە پێیان داوم. من ئەگەرچی زۆر خۆم لە گفتوگۆکان بە دوور دەگرم، بەڵام نایشارمەوە ئەزموونی چاکم لەگەڵ ئەو نووسەرانەدا هەیە، کە گفتوگۆیان لەگەڵدا کردووم. من لە گفتوگۆکانی (ئیدریس عەلی، توانا ئەمین، دانا فایەق) و نووسەرانی دیکەوە زۆر شت فێر بووم. من لە چاپکردنی کتێبەکانیشم هەروام. یەکێک نیم لەوانەی هەڵپەی بڵاوکردنەوەیان هەیە. دوای ماوەیەکی زۆر کتێبەکانم چاپ دەکەم، بەڵام پێش بڵاوکردنەوە بۆ

چەند نووسەرێکیان دەنێرم و گفتوگۆیان لەبارەیەوە دەکەین. بۆ نموونە من ئەگەر کتێبێک لەبارەی ژیانی خۆمەوە بنووسم و تەنها بۆ (ڕزگار شێخانی)ی بنێرم، بەو مەبەستەی گوێ لە تێبینییەکانی بگرم، ئەوا بۆ من ئەوەندەی چاپکردنی گرینگە. ئەمەش لای من جۆرێکی دیکەی گفتوگۆیە.

*** ئایا ژیاننامە چەند ڕەگەزەکانی ڕۆمانی تیایە، یان ئایا ژیاننامە ڕێخۆشکەرە بۆ نووسینی ڕۆمان؟ لەکاتێکدا تۆ پێش ڕۆمان، ژیاننامەت نووسیوە. لە شێوازی نووسینەکەش سوودت لە هونەری ڕۆمان وەرگرتووە. دەکرێت جیاوازی و پێوەندییەکانی ئەو دوو شێوازەمان بۆ باس بکەیت، لە کاتێکدا تۆ هەردووکیانت ئەزموون کردووە؟**

- ڕەنگە ئەو خوێنەرانەی ئاگایان لە بەرهەمەکانی من هەیە، وا بزانن هەڵەیەک لەم پرسیارەدا هەیە، بەوەی من ڕۆمانم لەپێش ژیاننامەدا چاپ کردووە، نەوەک بەپێچەوانەوە، بەڵام ڕاستییەکەی من سەرەتای نووسینی خۆمم بە ژیاننامە دەست پێ کردووە. لەبیرمە لە قۆناغی خوێندنی ئامادەیی بووم (گێلەپیاو)ی (عەزیز نەسین)م خوێندەوە. ئەو ڕۆمانە زۆر کاری کردە سەر من، چونکە من وەکو زۆربەی هاوڕێیانی گەڕەکم حەزم لە کۆمیدیا بوو. دەمویست لاسایی ئەو ڕۆمانە بکەمەوە و منیش ژیانی خۆم و خەڵکی گەڕەکەکەم بنووسمەوە، کە پڕی بوو لە دیمەنی کۆمیدی. ئەو هەموو ئازار و مەینەتەی من لە ژیانی خۆم و هی کەسانی دیکەی گەڕەک و شارەکە دیبووم، فێری ئەوەیان کردبووم، کە کۆمیدیا ڕووی ڕاستەقینەی تراژیدیایە. لەو سەردەمە بەردەوام شیعرم لەبارەی خەڵکی دەوروبەرم دەنووسی، کە زۆربەیان سادە بوون و سیمایەکی کۆمیدییان هەبوو. شکستی حەفتا و پێنج کاریگەرییەکی زۆر گەورەی کردبووە سەر هەموومان. بە چاوی خۆم حاڵی ئەو هاوڕێیانەی خۆم دەبینی، کە لە شاخ گەڕابوونەوە و چۆن مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرا. هەبوون ماڵەکانیان لەلایەن سەرۆکجاش و ئەمنەکانەوە دەستی بەسەردا گیرا بوون. هەبوون باری داراییان بەشێوەیەک خراپ بووبوو، کە لە سێ ژەم، ژەمێکیان نەدەخوارد. جارێکیان بەشێکی زۆری ئەو ڕووداوانەم وەکو خۆی نووسییەوە، بەڵام چونکە ئەوسا هیچم لە هونەری گێڕانەوە نەدەزانی، بۆیە نەمدەتوانی وەکو چیرۆکنووسێک مامەڵە لەگەڵ ئەو ڕووداوانەدا بکەم. دوایی کاتێک هەوڵی نووسینی چیرۆکم دا، ئەو خەیاڵانە بۆ من یارمەتیدەری باش بوون. ژیاننامەی خۆم و کەسانی دیکە بەردەوام بەشێک بووە لە چیرۆک و ڕۆمانەکانم، بەڵام بایەخدانم بە هونەری نووسین، ڕێگر بووە لەوەی من ئەو ڕووداوانە وەکو خۆیان بنووسمەوە. پێشتریش گوتوومە، کە ناکرێت تۆ لە ڕێگای کتێبی منداڵییمەوە وێنەی ڕاستەقینەی ناوەڕاستی

شەستەکان و سەرەتای حەفتاکانی من و خەڵکی گەڕەکەکەمت دەستبکەوێتەوە. جیاوازیی نێوان ڕۆمان و ژیاننامە زۆرە، کە ڕەنگە تەنها ڕەگەزی گێڕانەوە تیایاندا هاوبەش بێت. بەڵام هێشتا جیاوازییەکی دیکەش لەنێوان ئەو دوو جۆری گێڕانەوەیەدا هەیە. گێڕانەوە لە ژیاننامەدا پابەندی مێژووە، بەڵام لە ڕۆماندا گێڕانەوە بۆ تێکشکاندنی دەسەڵاتی مێژووە. لێرەدا دەبێت ئێمە جیاوازییەکی گەورە لەنێوان دوو جۆر لە ژیاننامەدا بکەین. یەکەمیان ئەو ژیاننامەیەی، کە ڕووداوەکان، کەسەکان، سەردەمەکان و شتەکان وەکو خۆی دەگێڕێتەوە. ئەمەیان زیاتر شێوازی نووسینی سیاسەتمەدار و گەڕیدەکانە. جۆری دووەمی ژیاننامە ئەوەیە، کە هەموو ڕووداو و کارەکتەر و سەردەم و شتەکان تێکەڵی خەیاڵ و فانتازیا دەکات. بۆیە ئەمەیان لەگەڵ ڕۆماندا جیاوازییەکی گەورەی نییە. من لە کتێبی (منداڵیم ئاسکێک بوو بەسەر پەلکەزێرینەکاندا بازبازێنی دەکرد)دا نەهاتووم چی لە واقیعدا ڕووی داوە، وەکو خۆی بینووسمەوە، بەڵکو خەیاڵی منداڵیی خۆمم نووسیوەتەوە. ڕاستە لەپاڵ ئەوەدا ڕووداوی واقیعییشم گێڕاوەتەوە، بەڵام لە چاوی منداڵێکەوە. بینینی منداڵیش بۆ واقیع تا ڕادەیەکی زۆر پابەندە بە فانتازیاوە، بەوەی منداڵ لە ڕێگای هەستەکانیەوە واقیع دەبینێت، نەوەک لە ڕێگای هۆشیارییەوە. هەروەها ئەو کتێبە پابەندی مێژوویەکی دیاریکراو نییە، بەڵکو لە ڕێگای خەیاڵی زاتی و کۆوە تا سەردەمی شەڕی یەکەمی جیهانی درێژ دەبێتەوە. ئەو کتێبە لە یەک دوو ڕۆمانی کورت و لە چەند چیرۆکێکی کورت و هی درێژ پێکهاتووە، بۆیە دەکرێت چ لەسەر ئاستی چیرۆک و ڕۆمان و چ لەسەر ئاستی بایۆگرافیادا بیخوێنیتەوە.

*** کۆمەڵەچیرۆکی ئەسپیدیلۆن لای نووسەر و ڕەخنەگرانەوە چ لە ڕووی تەکنیک و چ لە ڕووی زمانەوە بە خاڵێکی جیاکەرەوەی چیرۆکی کوردی دانراوە. لەوێ مامەڵەیەکی جیاواز لەگەڵ فانتازیادا هەستی پێ دەکرێت. لەپشت ئەو مامەڵەکردنەوە چ نهێنییەک هەیە، کە هەتا ئێستا لای ئێمە شاراوەیە؟**

– لەو گفتوگۆیەدا، کە (دانا فایەق)ی چیرۆکنووس لەگەڵیدا کردووم بە درێژی باسم لەوە کردووە، کە تەکنیک و زمان بەشێکن لە نووسەر خۆی و لە ئەزموونی ژیانی نووسەرەوە پەیدا دەبن. لەنێوان دیدگای نووسەر و زمان و تەکنیکدا پێوەندییەکی ئاڵۆز هەیە، کە ئەو پرۆبلیماتیکەی لەسەر دامەزراوە، بەڵام فانتازیا لە دەرەوەی هەموو ئەمانەدا سەر هەڵدەدات. ئەگەر زۆر جار گوێمان لێ دەبێت دەڵێن فلان کەس چیرۆکنووسێکی باشە، بەڵام زمانێکی باشی نییە، یان تەکنیکەکانی لاوازن، یان بەپێچەوانە دەگوترێت فلان ڕۆماننووسێکی، یان چیرۆکنووسێکی باش نییە، بەڵام بە زمانێکی چاک دەنووسێت و لە تەکنیک شارەزایە، ئەوا

ئەمانە هیچ مانایەکیان نییە. تۆ هیچ شتێکت نییە، بێجگە لە تێکست. کاتێکیش تێکستت هەیە، کە هەموو پرۆسێسەکان تەواو بوون. لە پشت ئەم شێوازی خوێندنەوەیەدا، هیچ دیدگایەکی فیکری و ئیستاتیکی بوونیان نییە. ئەم خوێندنەوەیە باز بەسەر هەموو وردەکارییەکانی تێکستدا هەڵدەدات و پشت بە بڕیارەکانی خۆی دەبەستێت. چیرۆک و ڕۆمان بە پلەی یەکەم زمان و گێڕانەوەن و ئەو دوانەش لە یەکتر جیا ناکرێنەوە. هێزی ئەو زمانەیە گێڕانەوە ئاراستە دەکات و ئەو تەکنیک و فێڵانە دەدۆزێتەوە، کە ڕووداو لەسەر ئاستی کۆمەڵایەتییەوە دەگەیەننە ئاستی خود. من ئەگەر لە سەرەوە پێم گوتی، کە فانتازیا لە دەرەوەی هەموو ئەو شتانەوە سەر هەڵدەدات، ئەوە مەبەستم ئەوەیە، کە فانتازیا پێش دروستبوونی زمان خۆی دەردەخات. لای ئێمە هەڵەیەکی گەورە هەیە، یاخود با بڵێین خراپ تێگەیشتنێکی کوشندە هەیە، کە پێی وایە ئەوە دیدگایە فانتازیا دەخوڵقێنێت و هەڵیدەسووڕێنێت. برۆ سەیری زۆربەی نووسینە ڕەخنەییەکانی خۆمان بکە و بزانە ئەم ڕستە سواوە بەردەوام ناگوترێتەوە. ڕاستە دیدگا و فانتازیا دوو ڕەگەزی گرینگن، یان با بڵێین دوو کۆڵەگەی سەرەکیین لە چیرۆکدا، بەڵام چیرۆکنووس لە ڕێگای دیدگاوە خەیاڵ و فانتازیا ناخوڵقێنێت. ئەرکی دیدگا ئەوەیە، کە فانتازیا ڕێک بخات، چونکە ئەگەر وا نەبێت فانتازیا فۆرم وەرناگرێت، مەبەستم فۆرمی گێڕانەوەیە، نەک سنووردارکردنی فانتازیا. فانتازیا خۆی ڕێک لەو ساتەوە ئاکتیف دەبێت، کە دیدگا بوونی نامێنێت. ئەگەر لە حاڵەتی نووسین وردبیتەوە، مەبەستم ئەو کاتەیە، کە تۆ تێیدا چیرۆک یان شیعر دەنووسی، ئەوا هەموو ئەو زانیارییانەت بیرچۆتەوە، کە تۆ بە درێژاییی ژیانت لە قوتابخانە و لە کتێب فێریان بوویت. بۆ نموونە ئەگەر تۆ وەکو چیرۆکنووسێک لەبارەی خۆرەوە بنووسیت، ئینجا خۆرهەڵاتن بێت یان خۆرئاوابوون، ئەوا پێویستە بیرت چووبێتەوە، کە تۆ وەکو زانستێک دەزانیت بۆ خۆر هەڵدێت و بۆ ئاوا دەبێت. تۆ سەیری چیرۆک و ڕۆمان بکە بە هەزارەها شێوە وەسفی جوانیی خۆرهەڵات و خۆرئاوابوون دەکەن، بەڵام زانست خۆی تەنها یەک لێکدانەوەی کۆنکرێتی بۆ ئەو دوو حاڵەتە هەیە. بە ڕای من ئەگەر بڵێین چیرۆک دیدگا و فەنتازیاشە، هێشتا کۆمەڵێک وردەکاری هەیە، نەمانگوتوون. کەواتە هێشتا ئێمە لەناو ئەو هەڵەیەدا دەرباز نەبووین، کە دەڵێین چیرۆک دیدگا و فانتازیایە. ئەگەر وایە ئەی کوا زمان؟ کوا ئەرکەکانی زمان؟ دەشێ ئێمە کاتێ لەناو خەیاڵی خۆماندا ڕۆ دەچین، سەدان شتی سەیر سەیر لەناو ئەو خەیاڵەدا بخوڵقێنین، بەڵام چۆن ئەو وێنانەی خەیاڵ بگوازینەوە؟ چۆن لە خۆمانیان ڕزگار بکەین؟ چیرۆکنووس دەگاتە ئەو باوەڕەی، کە دوو جۆر گێڕانەوە هەیە. یەکێکیان هی خەیاڵ خۆیەتی، کە لە حاڵەتێکی نائۆرگانیدایە. هێشتا زمان دروست نەبووە.

دووەمیان کاتێک زمان دروست دەبێت. لێرەوە هاوکات دیدگا دەردەکەوێت. نابێت بیرمان بچێت، کە دیدگا زۆربەی کات ناتوانێت ئێمە ڕازی بکات. لەم پرۆسێسی گواستنەوەیەدا زۆر شت هەن ڕۆڵی گرنگ لە چۆنیەتیی دەربڕین دەبینن. مەبەستم وشە و ئەرکەکانی وشەن وەکو ڕستەسازی و ڕێنووس و خاڵبەندی و زۆر شتی دیکە. ئەم شتانە ڕاستە بە لاوەکی حیسابیان بۆ دەکرێت، بەڵام هەتا بڵێی گرینگن. (ئەسپیدیلۆن)، کە کۆمەڵێک چیرۆکە و سەرەتای ئەزموونی منە لە مەنفا، بەرهەمی ئەو تێڕوانین و ڕامانانەی خودی خۆمە بۆ پێوەندیی مرۆڤ بە کات و شوێنەوە. وەکو خۆت دەزانی هەموو چیرۆکەکان لە کەمپەکانی ئەڵمانیا و دانیمارک نووسراون. ئەوەی یەکەم کەس لە فرۆکەخانەی فرانکفۆرت پێشوازی لێ کردم و ناوی لەسەر پسوولەیەکدا نووسیم، بۆ ئەوەی خۆراک و جلوبەرگ و شوێنم بداتێ، پۆلیس نەبوو، بەڵکو کات بوو. ئەوە یەکەمجارم بوو ئەو کائینە سەیروسەمەرەیە ببینم. لە هەموو ژیانمدا نە ئەوەندە بیرم لە کات کردبووەوە و نە بەو ئەندازەیە لێی ترسا بووم. لەوێ من هەزار و یەک ترس گەمارۆیان دام. لەوێ بۆ یەکەمجار بیرم لە تەمەنی خۆم، هی دایکم، هی باوکم، هی مامۆژنم و هی دراوسێ و هی عەرەبانچییەکانی شێخەڵلا و هی مامۆستا و فەرمانبەرە پیرەکانی سەر کورسییە شەقوشڕەکانی گازینۆکانیش کردەوە. وامدەزانی کەسیان نەماون. ئاخر سەدەیەک لای من نەیدەکردە دە ڕۆژی جاران، ئیتر ئێمە چۆن بەرگەی ئەم زەمەنە خێرایە دەگرین؟ لە (کات)م پرسی هەی جادووگەر ئەگەر من پشتم لەم گۆڕستانە کردووە، ئەی رووم لە کوێیە؟ بۆچی ئاوا لەناکاو ئەو ئاراستانەت لە من شێواند؟ بیرم لەو باڵندانە دەکردەوە، کاتێ منداڵ بووم، بەدزیی لە کونوکەلەبەری ماڵ بەخێوم دەکردن. دەمگوت چۆن من توانیومە دڵم بە ڕیشۆڵەیەک خۆش بێت، کە ئەوپەڕی سێ ساڵ دەژی؟ سێ ساڵ بەشی چی دەکات؟ ئەوە من بووم پەپوولە و پوشکەبەقنگەم دەگرت و لەناو سەبەتەم دەکردن، کە تەنها بەرگەی چەند دەقەیەکیان دەگرت، کەچی ئەوەندەم دڵ پێ خۆش دەبوون؟ کاتێک زەمەن ئەوەندە خێرا بێت هیچ کەسێک، هیچ ئاژەڵێک، هیچ باڵندەیەک و هیچ شتێک فریای ژیان ناکەوێ، فریای چێژ و دەرخستنی جوانییەکانی خۆی ناکەوێت. منێک خۆم بە نوێنەری ملیۆنان خەڵک دەزانی و وا چووبووە ئەقڵمەوە، کە من ئاسوودەیی بۆ دنیا دەهێنم، کەچی لەم کەمپە زەمەن دایپڵۆسیم. کاتێک زانیم زەمەن ئەوەندە خێرایە، هەستم کرد ئاسوودەیی مانایەکی نییە. پێکەنینم بە خۆم دەهات، کە من ئەوەندە پەلەی گەورەبوونم بوو. بیرم لە شوفێری ئەو تاکسییە دەکردەوە، کە جارێکیان لە سەرەتای دەستپێکردنی شەڕی قادسیە ژنێکی دراوسێمانی بە خۆی و فەردەیەک برنجەوە گەیاندە بەردەرگا و پێی گوتم: (گچکەڵ وەرە یارمەتیم بدە). من تەنها لەبەر ئەو قسەیە چەند ڕۆژ ئازارم دەچەشت و

رقم لەو شوفێرە هەڵدەگرت. چۆن لە بەرچاوی ئەو ژنە بە من گوترا گچکەل؟ بەکورتی زەمەن بەردەوام بەرەو ناوەوەی خۆم راوی دەنام. ناچاری دەکردم دنیایەکی دیکە لە خەون و خەیاڵ دروست بکەم و تێیدا بژیم. تەنها لەکاتی نووسیندا هەستم بە ژیان دەکرد، چونکە بەڕاستی تێکەڵی ژیانی کارەکتەرەکانم دەبووم. ئەو فیلانەم دەدۆزییەوە، کە دەیانتوانی ژیانی ڕاستەقینەم بیر بەرنەوە. ئەو تەکنیکانەی لەم چیرۆکانە بەکارهاتوون، هەموویان بەرهەمی ئەو ترسە گەورەیەی من بوون لە زەمەن و لە خێرایی و لە گۆڕان.

*** چیرۆکی نەوەی ئێوە کەمتر دیالۆگی تیایە، ئەمەش جیاوازییەکی بەرچاوە بۆ جیابوونەوەتان لە نەوەی پێش خۆتان. تۆ چ لێکدانەوەیەکت بۆ ئەم خاڵە هەیە؟**

– تێبینییەکی زۆر وردبینانەیە. چیرۆکی دوای ڕاپەڕین کەمتر لە هی پێش ڕاپەڕین دیالۆگی تیایە. بیرت نەچێت دیالۆگ وەکو تەکنیکێکی نوێ لە حەفتاکانەوە بایەخی پێ درا. (حوسێن عارف) لە باسە گرینگەکەیدا، کە ساڵی ١٩٧٧ لەژێر ناونیشانی (شێوەکانی تەکنیک لە چیرۆکی سالانی دوای ١٩٧٠دا) نووسیویەتی و لە یەکێک لە ژمارەکانی گۆڤاری (بەیان)دا بڵاوکراوەتەوە، هونەری دیالۆگ بە یەکێک لەو تەکنیکانە دەزانێت، کە بەشداریی لە نوێکردنەوەی چیرۆکی کوردیدا کردووە. بە بڕوای من لە دوای ڕاپەڕینەوە ئەو هونەرە بە دوو ئاڕاستەی جیاوازدا ڕۆیشتووە. ئاڕاستەیەکیان پێوەندیی بەوەوە هەیە، کە ئەدەبی گێڕانەوە لای هەندێک چیرۆکنووسی دوای ڕاپەڕین بۆ شێوازە کۆنەکەی پێش سالانی حەفتا گەڕاوەتەوە. واتە پێش ئەوەی چیرۆکنووسانی وەکو (جەلیل کاکەوەیس، ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل، حوسێن عارف، دڵشاد مەریوانی، ڕەوف بێگەرد، عەبدوڵلا سەراج، محەمەد فەریق حەسەن) و کۆمەڵێکی دیکە لەپاڵ ڕەخنەگرانی وەکو (ڕەوف حەسەن، زاهیر ڕۆژبەیانی، کەمال غەمبار، کەمال میراودەلی) و چەند ناوێکی دیکە ئاڕاستەی چیرۆکی کوردی بەرەو تازەگەری بەرن. ئاڕاستەی دووەمیان لەگەڵ پەرەسەندنی چیرۆکی سایکۆلۆژی، کە زیاتر باس لە خودی کارەکتەر دەکات، ئەم شێوازەی دیالۆگی شانۆگەری بۆ مەنەلۆژ گۆڕاوە. لە چیرۆکی سایکۆلۆژییدا زەمەن بە کۆمەڵێک ئاڕاستەدا دەجووڵێت، بۆیە هیچ کارەکتەرێک، هیچ ڕووداوێک، هیچ دیمەنێک و هیچ گوتەیەک لەبەرامبەر شەپۆلەکانی خەیاڵدا بەرگەی مانەوەی زۆر ناگرێت، بەڵکو خێرا ون دەبێت و جارێکی دیکە لە کات و شوێنی دیکە سەر هەڵدەداتەوە. گوتەی ئەوانی دیکە لای کارەکتەری سەرەکی لەلایەک بەندە بە کاریگەریی ئەو گوتەیە و لەلایەکی دیکە بەندە بە ئامرازەکانی بیرهێنانەوە. واتە دەبێت ئەو گوتەیە پێوەندیی بەو حاڵەتەوە هەبێت، کە کارەکتەری تیایە و دەشبێت شتێک ئەو

گــوتەیەی بیــر بخـــاتەوە. لەلایەکی دیکەشـــەوە لە چیرۆکی سـایکۆلۆژیدا خـەون و زیندەخـەون ڕۆڵێکی گرنگ لە ئاراسـتـەکانی بیـرکردنەوەی کـارەکتـەردا دەبینن، بۆیە ئەو گوتانەش گۆڕانیـان بەسـەردا دێت. مـەرج نـیـیـە کـارەکـتـەر قـسـەکـانی ئەوانی دیکەی دەقــاودەق و بەهەمـــان ڕیزبەندیی جــارانیش بیــر بکەوێتەوە، بەڵکو ئەو گوتانە تێکەڵ بە دەنگی کەسانی دیکە دەبن و پاش و پێش دەخرێن، بۆیە ئەو دیالۆگانە لە کـۆنتـێکسـتی خـۆیان دوور دەکەونەوە و پـچڕپـچـڕ دەردەکـەون. دواجـار بەکـارهـێنانی دیالۆگـیش وەکـو تەکنیکەکـانی دیکەی چیـرۆک و ڕۆمـان هـۆیە، نەوەک ئامــانج. مـەسـەلەکـە بوونی دیالۆگ نـیـیـە، بەڵکو چۆنیەتیی بەکارهێنان و هەڵسوکەوتکردنە لەگەڵیدا.

کێشەکە ئەوە نییە چیرۆک گرینگترە یان ڕۆمان، بەڵکو ئەوەیە ئێمە لە بەرامبەر چ تێکستێک داین

من خۆم لە کتێبی (کەناڵی مەیموونە چەکدارەکان)دا، کە یەکێک لە ڕۆمانە چاپنەکراوەکانم و بەشێوەیەک لە شێوەکـان تەواوکەری کتێبی منداڵیمە، بایەخێکی زۆرم بە هونەری دیالۆگ داوە. زۆر جـار دیالۆگـەکـان چەندین لاپەڕەن، بەڵام ئەو دیالۆگانە لە ڕێگای فلاش باک و مـۆنتـاژەکـانی کـات و شـوێندا دەرخـراون. لە زۆربەی بەرهەمـەکـانی دیکەشـمدا کـەم و زۆر دیالۆگم هـەر بەم شێوەیە بەکارهێناوە.

زۆربەی ڕۆماننووسە گەورەکان چیرۆکنووسی باشیشن

*** زۆربەی چیرۆکنووسانمان لە ئەزموونی نووسینی چیـرۆکـەوە چوونە ناو نووسـینی ڕۆمـانەوە، جگە لە بەخـتـیـار عـەلی، ئەو یەکراست ڕۆمـانی نووسی و (محـەمەد فـەریق حـەسـەن و ڕەوف بێگەرد)یش پێیان وایە هونەری چیرۆک لە هونەری ڕۆمان کەمتر نییە و پێویست ناکات چیرۆکنووس زۆر لە خۆی بکات. ئێوە لەو بارەیەوە دەڵێن چی؟**

زۆر جار نووسەرێک لە چیرۆکێکی کورتدا بەقەدەر ڕۆمانێک مانا بەرهەم دەهێنێت

– زۆر کەس وا تێگەیشتوون، کە سەرهەڵدانی ڕۆمان مانای لەناوچوونی چیرۆکە، کە ئەمە تێگەیشتنێکی تەواو هەڵەیە. چیرۆک چ لە ئەدەبی کوردی و چ لە ئەدەبی دەرەوەش گرینگی و پایەی خۆی پاراستووە. زۆربەی ڕۆماننووسە گەورەکان چیرۆکنووسی باشیشن. هەتا ئێستاش ڕەخنەگران نەیانتوانیوە جیاوازییەکی گەورە لەنێوان چیرۆک و ڕۆماندا بدۆزنەوە. درێژی و کورتییەکەی لێ دەربچێت، هەردووکیان زۆر لەیەکتر دەچن. هەمان تەکنیکیان تیا بەکار دەهێنرێت. زۆر جار تا نووسەرێک ڕۆمانێک تەواو دەکات، چیرۆکنووسێک کۆمەڵێک چیرۆک دەنووسێت. ڕۆمانیش خۆی کۆمەڵێک چیرۆکە. بەدەگمەن ئەوە روو دەدات، کە نووسەر لە سەرەتاوە بزانێت خەریکی نووسینی ڕۆمانە، بەڵکو لەپێشدا ئەوەی دەینووسێت چیرۆکە و دواجار کۆمەڵێک فاکتەر ڕۆڵی خۆیان دەبینن، کە ئاڕاستەی ئەم چیرۆکە بەرەو ڕۆمان بەرن. مەرجیش نییە هەموو کاتێک ئەم فاکتەرانە لە خزمەتی ئەو درێژبوونەوەیەدا بن. کێشەکە ئەوە نییە چیرۆک گرینگترە یان ڕۆمان، بەڵکو ئەوەیە ئێمە لە بەرامبەر چ تێکستێک داین. ئایا کێشەی ئێمە ئەوەیە نەمانتوانیوە لە ڕێگای چیرۆکەوە تەعبیر لە خۆمان و لە کات و لە شوێن و لە سەردەمەکەمان بکەین و بە ڕۆمان دەتوانین؟ ئەوەی توانای نووسینی چیرۆکی نەبێت، بێگومان توانای نووسینی ڕۆمانیشی نییە. (بەختیار عەلی) چیرۆکنووسە، بۆیە توانای نووسینی ڕۆمانی هەیە، با ئێمە وا بزانین ئەو هیچ چیرۆکێکی نەنووسیوە. لە سەرەتای هەشتاکان هەردوو کۆمەڵەچیرۆکی (بوار) و (هەوار)ی (ڕەوف بێگەرد)م

لەگەڵ خوێندنەوەی دڵڕەقانەم، لەگەڵ ڕەخنەی جیدییم، لەگەڵ جیاکردنەوەی ئاستەکان دام، بەڵام لەگەڵ سڕینەوەدا نیم

ئەدەبی فەلەستینی پڕیەتی لە توندوتیژی، هەر لەبەرئەوەشە لەوێ ئەدەب بەگشتی و چیرۆک و ڕۆمان بەتایبەتی گیرۆدەی دەستی مێژوون

زۆر باش

خوێندۆتەوە و ئێستاش رووداو و کارەکتەرەکانم لەبەرچاون. بەهیچ شێوەیەک هەست ناکەم کێشی ئەو دوو کۆمەڵەچیرۆکە لە ڕۆمان کەمتر بن. ئەو چیرۆکنووسە لە حەفتاکان لەبارەی هەندێک شتی تابووەوە نووسیویەتی و زۆر هونەرییانەش مامەڵەی لەگەڵدا کردوون. جارێکیان بە (ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل)م گوت من وا هەست دەکەم، تۆ مێژووی شکستی حەفتا و پێنجت لە چیرۆکی (ئەسپ)دا گێڕاوەتەوە. لە کاتێکدا ئەو چیرۆکنووسە لەو چیرۆکەیدا بە یەک وشەش باسی ئەو شتانەی نەکردووە. ئاخر زۆر جار نووسەرێک لە چیرۆکێکی کورتدا بەقەدەر ڕۆمانێک مانا بەرهەم دەهێنێت، لەکاتێکدا نووسەرێکی دیکە لە ڕۆمانێکی گەورەدا ناتوانێت ئەوەندەی چیرۆکێکی کورت شت بڵێت. هەر کام لە چیرۆکەکانی (شێرزاد حەسەن) دەگری، چەندین جار لەو تێکستانەی گرینگترن، کە دوای راپەڕین ناوی ڕۆمانی لێ ناون. پێشتریش گوتوومە دیدگا بەتەنیا بەس نییە، بەڵکو خوڵقاندنی زمان و شارەزایی لە گێڕانەوە و بەکارهێنانی تەکنیکەکانیش زۆر گرینگن. من خۆم هیچ کێشەیەکم لەگەڵ ناوی چیرۆک و ڕۆماندا نییە. دەمتوانی زۆربەی چیرۆکەکانم وەکو ڕۆمان بناسێنم. بۆ نموونە چیرۆکی (مەرگ لەسەر شێوازی شیعر) حەفتا و سێ لاپەڕە و (کارگەی بووکەشووشە) شەست و پێنج لاپەڕەیە.

*** لە نەوەی ئێوە لە هەولێر زۆربەیان خەریکی شیعرن، تەنیا تۆ خەریکی چیرۆکیت و لەم بارەیەشەوە کۆمەڵێک بەرهەمت هەیە. ئایا هۆی چی بوو بەلای شیعردا نەچوویت؟**

– وەکو پێشتر گوتم من سەرەتای ژیانی نووسینی خۆمم بە شیعر دەست پێ کردووە، بەڵام هەر زوو زانیم من لە شیعر سەرکەوتوو نابم. ئەگەرچی ئەوەندەی چیرۆک و ڕۆمانم خوێندبێتەوە، ئەوەندەش شیعرم خوێندۆتەوە. لە قۆناغی سەرەتایی خوێندن لەپاڵ چیرۆکدا شیعریشم دەخوێندەوە. زۆر شیعرم لەبەر بوو. لەکاتی بەیاننامەی یازدەی ئازار شوورەیی بوو ئەگەر منداڵێک سروودی لەبەر نەبوایە، یان نەیتوانیایە بە دەنگی بەرز کۆمەڵێک هوتاف بکێشێت. بە کۆڵانەکاندا دەڕۆیشتین و سروودمان دەگوت و هوتافمان دەکێشا، کە هەندێکیان لە قوتابخانە و هەندێکیان لە گەورەکان فێر بووبووین. من دیوانی زۆربەی شاعیرەکانم لە ماڵی مامم دەخوێندەوە. بیرت نەچێت کۆمەڵێک قوتابخانەی ئەو سەردەمە بە ناوی شاعیرەکانەوە ناونرابوون وەکو (بابا تاهیر)، (زێوەر)، (بێکەس)، (هەژار)، (هەردی) و زۆری دیکە و دوایی کرانە عەرەبی. ئەمەش وای کردبوو، کە ئێمە شیعرمان خۆش بوێت، وەکو کەسێکی پیرۆز لە شاعیر بڕوانین، چونکە هەستمان دەکرد ئەوانەن بەرگریی لە نەتەوەی ئێمە دەکەن. من خۆم بەشێوەیەکی سەیر ئەو شاعیرانەم دەهێنایە بەرچاو.

وامـدەزانی لـە ئەشکەوتـەکـانن و دوور لە ئـاوەدانی دەژین. لەوێ شـیـعـر دەڵێن و بۆ شـاری دەنێرنەوە. بۆیـە گوتم شـیـعـر دەڵێن، چونکە باوەڕم نەدەکرد ئەوان خـوێندەوارییـان هـەبێت. بیـرم نایەت من ڕۆژێک لە ڕۆژان وا شـاعـیـرێکم هێنابێتـە بەرچاوم، کە چاکێت و پانتـۆڵی لەبـەردا بووبێت، بـەڵکو جلوبـەرگـیـان زیاتر لە جلوبـەرگی شـوان و هـی خـەڵکی نـاوچە شـاخـاوییـەکـان دەچوو. دیارە ئەو وێنـانەی لەسـەر بـەرگی کتێبـەکانیشـان چاپ دەکران، ئەو هـەستەیان بە من دەبەخشی. لە بیرمە ساڵی حەفتا و چوار دوای هـەڵگیرسانەوەی شۆڕش لە قـوتابخـانە تیپێکیان هـەڵبـژارد، کـە بچین لە قـوتابخـانەیەکی کـچـان شـیـعـر بخـوێنینەوە و گۆرانی بڵێین. منیش یەکێک بووم لەو قوتابییانە. عودژەنێک هـاتبـوو و لەگەڵ گـۆرانییـەکانی ئێمـەدا عـوودی دەژەند. من هـەروەکو جـاران سـرووددێکم گـوت، کە لە کـتێبی گـۆرانییـەکـانی (شـێرزاد عەبدولڕەحمـان) خوێندبوومـەوە و لەبەرم کردبوو: (سـوێندت بۆ دەخۆم کوردسـتـانی جـوان بە خـاکی زێڕین خـوێنی شـەهـیـدان). ئاگـام لێ بـوو پیـاوە عـوودژەنەکـە لەگـەڵ مامۆسـتاکەمان، کە لە هـەموو ژیانی خۆی هـەر بەعسی بوو؛ کەوتنە چپەچپ. دەمزانی باسی ئەوەیان دەکـرد، کـە ئەم سـروودە قـەدەغـەیە. حـەز دەکـەم ئەوەشت پێ بڵـێم، کـە من و زۆر منداڵی دیکەی گەڕەک بە بینینی (شـێرزاد عەبدولڕەحمـان) دەگەشاینەوە، چونکە لای ئێمـە سومبـۆلی هونەر و کوردایەتی بوو. حـەزمان دەکرد ئێمـەش وەکو ئەو ببینە هونەرمەند، بەڵام وا دیارە هـەر کەسـە و دەبێتە خۆی. ئیتر وردە وردە هـەوڵم دەدا منیش شیعر بنووسم. باوەڕ ناکـەم هیـچ شـاعـیرێکی کـورد هـەبێت سـەرەتای شـیـعـرنووسـینی خـۆی بە نەورۆز دەست پێ نەکـردبێت. منیـش شـیـعـرم بۆ نـەورۆز بۆ سـەرکـردەکـان و بۆ شـاخـوداخ دەنـووسی. هـەر ئەوسـاش دەمزانی زۆر لاوازن. بەڵام کـاتێک شـیعری کۆمیـدییم لەبارەی خۆم و دەوروبەرەکەم دەگـوت، چ هـاوڕێکـانم و چ کـەسـانی دیکەش زۆریان پـێ خـۆش دەبوو. هـەموویانم بـە پێکەنین دەهێنا. شـتـێکی دیکە لـە مندا هـەبـوو، کـە وەکـو لە کـتـێبی منداڵیـمـدا باسم کـردووە، هـەڵبـەسـتنی چیـرۆک بوو. بـەسـەرهـاتی سـەیر سـەیرم لە خـەیاڵی خـۆم هـەڵدەبـەست و بۆ هـاوڕێکـانمم دەگـێـڕانـەوە، هـەر بۆ ئەوەی پێبکەنن، بـەڵام بەراسـتی چێـژێکی زۆرم دەبینی، کـاتێک ئـەوان گوێیان لە من دەگرت و قـاقا پێدەکەنـین. شـەوان لەسـەر جێگا پێش خـەوتن شـتـەکـانم هـەڵدەبەست و بەڕۆژ لە کـۆڵان و قـوتـابخـانە بۆم دەگـێـڕانەوە. لە پۆلی دووەمی سەرەتایی لەگەڵ کوڕێکی هـاوپۆلی خۆم، کە ناوی (ئازاد عەبدولغەفوور) بوو قەڵەمدادرێکم بە کـتێبێکی نوکتـە گـۆڕیەوە. کـتێبـەکە بەرگی پێوە نەبوو، بەڵام بۆ هـەر نوکتـەیـەک وێنەیەکی جوانی بۆ کێشرا بوو. ئێستاش لەبیرمە، کاتێک بۆ شـەوەکەی لە ماڵەوە خـوێندمەوە، چەندم چێژ لێ بینی. یەکـەمین نوکتە بەم شێوەیە بوو: (مام هـۆمـەر) مریشکێکی هـەبوو. مـریشـکەکە

هەموو ڕۆژێک هێلکەیەکی بۆ دەکرد. ڕۆژێکیان (مام هۆمەر) بیری کردەوە مریشکەکە سەر ببڕێت، بۆئەوەی هەموو هێلکەکانی بەجارێ دەسکەوێت و دەوڵەمەند ببێت. ئەمە بۆ منێکی منداڵ گەورەترین چێژی هەبوو. هەر ئەو ساڵە (ترش و شیرین)ی (خاڵە ڕەجەب)م لە ماڵی مامم خوێندەوە، کە هەمووی نوکتە و بەسەرهاتی سەیر بوو. دەتوانم بڵێم هەر لەسەرەتاوە چیرۆک و بەسەرهات و نوکتە زیاتر لە شیعر لە ڕۆحی منەوە نزیک بوون. ئێستاش من لەکاتی چیرۆکنووسیندا پشت بەم ڕۆژگارەی منداڵی و هەرزەکاری دەبەستم. من ئەوە یەکەمجارە بزانم، کە لە دوای راپەڕینەوە تەنها من لە هەولێر چیرۆکنووسم. بیرت نەچێت (ئەسکەندەر جەلال)ی چیرۆکنووسیش هەر نەوەی دوای ڕاپەڕینە، بەڵام نازانم بۆچی ئەوە چەند ساڵێکە بەرهەمی نییە. ئەگەرچی من بیرم نایەت خۆم بە چیرۆکنووسی شوێنێکی دیاریکراو زانیبێت. باوەڕ بکە وا دەزانم لەگەڵ (ئارام کاکەی فەللاح، ئازاد بەرزنجی، ئاکۆ کەریم مەعرووف، ئاوات محەمەد، ئیسماعیل حەمە ئەمین، توانا ئەمین، دانا فایەق، ڕێبوار ڕەحیم، ژوان ئاوارە، سەمەد ئەحمەد، سیامەند هادی، سەلاح حەسەن پاڵەوان، عەتا محەمەد، عەتا نەهایی، هەورامان وریا قانیع، نەجات نووری، یاسین عومەر، یووسف عیزەدین) و زۆری دیکە گەورە بووم. چەند ڕۆژێک لەمەوبەر من لە سلێمانی هەندێک لەو برادەرانەم بۆ یەکەمجار بینی، کەچی وامدەزانی هەموو ژیانی خۆمم لەگەڵدا بەسەر بردوون. هەتا کتێبی منداڵییم بلاو نەکرابووەوە، زۆر کەس وایاندەزانی خەڵکی سلێمانیم. دەشێ ڕاستیش بێت، چونکە چیرۆکنووس لەگەڵ خەیاڵ مامەڵە دەکات و خەیاڵیش سنووری نییە. زۆربەی شارەکانی کوردستان لە مووسڵ و کەرکووک و هەولێر و سلێمانییەوە بیگرە هەتا ورمێ لە چیرۆکەکانمدا هەن. لێت ناشارمەوە من لە نووسینی شیعر زۆر دەترسم، ئەگەرچی هەمیشە هەوڵ دەدەم بە زمانێکی نزیک لە شیعر چیرۆک بنووسم. پار خەریکی ئامادەکردنی کتێبێکی منداڵان بووم بۆ (ئێڤار)ی خوشکەزام. کتێبەکە بە دانیمارکی بوو. من تێکستەکەم بە دەسکارییەوە بۆ کوردی وەرگێڕا. تووتییەک لاسایی هەموو شتێک دەکاتەوە. دواجار لاسایی دەنگی شەمەندەفەر دەکاتەوە. لە کۆتاییدا شیعرێکم لەبارەی شەمەندەفەرەوە نووسی. بۆ (هیوا قادر)ی شاعیرم نارد، زۆری بەدڵ بوو. هەروەها هاوینی پار (نازێ)ی گۆرانیبێژ داوای لە (ڕێبوار سیوەیلی) کردبوو، کە شیعرێکی لەبارەی کۆچەوە بۆ بنووسێت، بەڵام (سیوەیلی) بەهۆی سەفەرەوە کاتی نەبوو و بە منی گوت بینووسم. ئەوە بوو شیعرێکم بۆی نووسی و بەدڵی بوو. هەندێک جار بۆ خۆشی شیعر بۆ هاوڕێکانم دەڵێم. ئەوان دەڵێن هەر دەبێ بلاوی بکەمەوە، بەڵام من پێیان دەڵێم واز بێنن. ئەمە شیعر نییە، هەر بۆ خۆشیی ئێوە گوتوومە. وەرن با شیعری (ئەنوەری ڕەشی عەولا) و (ئیدریس عەلی) و (بەرزان

هەستیار) و (هیوا قادر)تان بۆ بخوێنمەوە، کە پێش بڵاوکردنەوە بۆ منی دەنێرن. نووسینی شیعر زۆر لە من دوورە. باوەڕ مەکە بتوانم شیعرێک بنووسم بگاتە خراپترین چیرۆکم. لەو کەسانەشم، کە باوەڕیان وایە لە چ بوارێکدا توانات هەبێت، باشترە هەر لەو بوارە بنووسیت. چ شیعری کوردی و چ هی دەرەوەی خۆمان دەخوێنمەوە. لەو شاعیرانەی هەولێریش (ئەنوەر مەسیفی، ئیسماعیل بەرزنجی، جەلال بەرزنجی، دانا سەعید سۆفی، دڵشاد عەبدوڵڵا، سامی هادی، سەباح ڕەنجدەر، سەعدوڵڵا پەرۆش، شەرمین وەلی، فەرەیدوون سامان، فەرهاد پیرباڵ، قوبادی جەلیزادە، عەباس عەبدوڵڵا یووسف، عەبدولموتەڵیب عەبدوڵڵا، کەریم دەشتی، کەریم کاکە، محەمەد باوەکر، حەمە عەباس، مەسعود پەرێشان، مەوجود سامان، ناڵە حەسەن، نەوزاد ڕەفعەت، نەوزاد عەلی ئەحمەد، هاشم سەراج، هەندرێن) و زۆری دیکەش بەبایەخەوە دەخوێنمەوە، کە هەندێکیان ئەمڕۆ لە ئاستی بەرز شیعر دەنووسن. لێکۆڵینەوەم لەبارەی شیعری (چۆمان هەردی) و (حەمە کاکەڕەش)ەوە نووسیوە. زۆر حەز دەکەم ڕۆژگارێک لەبارەی چەند شاعیرێکی دیکەشەوە بنووسم.

*** هەندێک لە چیرۆکنووسانی نەوەی ئێوە لە گفتوگۆکانیاندا زۆر بەئاسانی هێڵی ڕاست و چەپ بەسەر نەوەی پێش خۆیاندا دەهێنن. پێت وایە ئەمە لە ئەنجامی خوێندنەوەیەکی ڕەخنەگرانە و هەمەلایەنانە بێت، یان لە نەبوونی گیانێکی لێبوردەییانەوەیە؟**

– من یەکێکم لەو چیرۆکنووسانەی دوای ڕاپەڕین، کە باوەڕم وابووە، نەوەی پێش ڕاپەڕین داهێنانیان کردووە. من ئەمڕۆ چیرۆکنووسم، بەڵام تا دوێنێ خوێنەری چیرۆکی ئەو چیرۆکنووسانە بووم. بەردەوامیش بەرهەمەکانیان دەخوێنمەوە. من بەرهەمی نەوەی دوای خۆشم زۆر بە بایەخەوە دەخوێنمەوە. هەر ئەم ماوەیە کتێبی (بونیاد)ی (محەمەد نووری ئەحمەد)م خوێندەوە، کە نووسەرێکی گەنجە و بۆم دەرکەوت ڕەخنەگرێکی زۆر بەئاگا و داهێنەرە. تەنها ئەوەندەش بەسە، کە هەست بکەم لەپێش من و لەدوای منیشەوە داهێنان هەیە، جوانی هەیە. لە هەموو گفتوگۆکانیشمدا ئاماژەم بە ناوی ئەو نووسەرانە داوە و گوتووشمە جوانیی هەر یەکێک لەو ناوانە لە کوێدایە. تەنانەت نەمتوانیوە ناوی ئەوانەش فەرامۆش بکەم، کە لە دژی مندا قسەیان کردووە. من هەتا ئێستاش ئەو چێژەم بیر نەچۆتەوە، کە حەفتاکان و هەشتاکان لە خوێندنەوەی چیرۆکی چیرۆکنووسانی ئەو سەردەمە بینیومە. هەر لەو سەردەمە ئێمە لایەنی کەم سێ چیرۆکنووسی زۆر باشی ژنمان هەن: (ئەحلام مەنسوور)، (شیرین ک) و (نەجیبە ئەحمەد). تۆ لەناو واقیعێکی دواکەوتووی

کوردی، لەژێر کۆنترۆڵی ڕژێمێکی دیکتاتۆردا سێ چیرۆکنووسی چاکی ژنت هەبێت، مانای وایە لەم ڕووەوە بەختەوەریت. ئێوارەیەکی هاوینی هەشتا ئێمە سێ برادەر بووین، لە نزیک قەڵات کۆمەڵەچیرۆکی (پرد)ی (ئەحلام مەنسوور)مان کڕی. باوەڕ بکە لەوێوە هەتا ماڵەوە بەپێ هاتینەوە، بۆ ئەوەی من کتێبەکەیان بۆ بخوێنمەوە. ئێستاش لە بیرمە کەی و لە کوێ (پێش ئەوەی تاریک دابێ)ی (شیرین ک)م خوێندەوە و چەندم چێژ لێ بینی. خۆ ئەو لێکۆڵینەوەیەی (زاهیر ڕۆژبەیانی) ئەوسا لە پاشکۆی عێراقدا لەبارەی ئەو کۆمەڵەچیرۆکەوەی نووسی، هێندەی دیکە ئەو چیرۆکانەی لە ڕۆحی من نزیک کردەوە. چیرۆکەکانی (نەجیبە ئەحمەد)یش بەهەمان شێوە. بەلامەوە سەیرە نووسەری دوای ڕاپەڕین هەیە زۆر بەئاسانی هێڵی ڕاست و چەپ بەسەر نووسەرانی پێش خۆیدا دەهێنێت. من لەگەڵ خوێندنەوەی دڵڕەقانەم، لەگەڵ ڕەخنەی جیدییم، لەگەڵ جیاکردنەوەی ئاستەکان دام، بەلام لەگەڵ سڕینەوەدا نیم. پرۆسێسی سڕینەوە پڕە لە ئاسانکاری، چونکە هەر کاتێک سڕینەوە هەیە، بیرکردنەوە و تێڕامان و خوێندنەوە بوونیان نییە. لەگەڵ سڕینەوەدا توندوتیژی هەیە، چونکە پرۆسێسی سڕینەوە بەبێ توندوتیژی جێبەجێ نابێت. ئارەزووی سڕینەوە هەمان ئارەزووی خۆپەرستییە. ئەوانەی دان بە توانای نووسەرانی دیکەدا نانێن و دەڵێن هیچ ڕۆشناییەک لەناو دنیای نووسینی ئێمەدا نییە، هاوکات پێیان وایە تەنها خۆیان خاوەنی داهێنانن. هەر ئەوانە بچووکترین ڕەخنە لە هیچ کەسێک قەبووڵ ناکەن. لەم ماوەیەی پێشوو لەگەڵ (ئارام سدیق) لەو بارەیەوە گفتوگۆیەکی لەم شێوەیەمان کرد. من ئەگەر ناوی چەند نووسەرێکت پێ بڵێم، کە لەدوای ڕاپەڕینەوە بە گیانێکی تۆلەرانسانە بەرهەمی نووسەرانی دیکەیان خوێندۆتەوە و لەبارەیانەوە نووسیون، ئەوا ناوی (ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل، ئیسماعیل حەمە ئەمین، بەختیار عەلی، ڕێبوار سیوەیلی، سابیر ڕەشید، عەتا قەرەداغی، یووسف عیزەدین)م زۆر بەخێرایی بیر دەکەوێتەوە. تۆ تا ئێستا لێکۆڵینەوەیەکی ئەوانەت دیوە، کە هێڵی ڕاست و چەپ بەسەر تێکڕای پێش و پاشی خۆیاندا دەهێنن؟ نەخێر، نەتدیوە. ئەوانە لە شت ناکۆڵنەوە، بەڵکو لە گفتوگۆکاندا دەرفەت دەهێنن و ئەم فتوایانە دەردەکەن. ئەوانە تەنانەت دان بە توانای ئەو نووسەرانەشدا نانێن، کە لەبارەی بەرهەمەکانیانەوە نووسیویانە.

*** چۆن دەڕوانیتە ئەزموونی چیرۆکنووسانی کەرکووک؟**

– چیرۆکنووسانی کەرکووک (لەتیف حامید، ئەحمەد شاکەلی، ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل، جەلیل کاکەوەیس، حەکیم کاکەوەیس، عەبدوڵڵا سەڕاج، سەدرەدین عارف،

سەلاح حەسەن پاڵەوان، سەمەد ئەحمەد، محەمەد موکری، نەجیبە ئەحمەد) و زۆری دیکە بەردەوام ویستوویانە ویژدانی ئەم شارە بریندار و داگیرکراوە بن. من هەرچەند بیر لە چیرۆکنووسانی کەرکووک دەکەمەوە، لایەنی کەم دوو خاڵی پۆزەتیڤم دێنە بەرچاو. یەکەم: لەناو ئەو هەموو کێشمەکێشمەدا ئەوان دەستبەرداری هونەری نووسین نەبوون. دووەم: هەستی ڕەگەزپەرستی بەهیچ شێوەیەک لە چیرۆکەکانیاندا ڕەنگی نەداوەتەوە. دەتوانم بڵێم ئەو دوو خاڵە پۆزەتیڤە بە گشتی لە ئەدەبیاتی ئەم شارەدا هەستیان پێ دەکرێت. ئەو دوو خاڵە لە ئەدەبی فەڵەستینی زۆر کەم بەرچاو دەکەون. کەم نووسەریان هەیە وەکو (سەحەر خەلیفە) بە گیانێکی تۆلەرانسانە بنووسێت. ئەدەبی فەڵەستینی پڕیەتی لە توندوتیژی. هەر لەبەرئەوەشە لەوێ ئەدەب بەگشتی و چیرۆک و ڕۆمان بەتایبەتی گیرۆدەی دەستی مێژوون. مێژوو خەیاڵی بەشێکی زۆری ئەو نووسەرانەی خستۆتە ژێر کۆنترۆڵی خۆیەوە. ئەمەش وای کردووە لەیەکچوونێکی زۆر لەنێوان تێکستەکانیدا هەبێت. ئێمە سەرنج دەدەین چیرۆکنووسانی کەرکووک کەسیان لەوی دیکەیان ناچێت. دیارە من بەهیچ شێوەیەک مەبەستم نییە چیرۆکی کەرکووک لە سەرجەمی چیرۆکی کوردی جیا بکەمەوە، بەڵکو تەنها مەبەستم ئەو شوێنەیە، کە نووسەرانی کەرکووک لە ڕابردوو و لە ئێستا لەناویدا ژیاون و تیایاندا نووسیوە. ئەو شوێنەش بمانەوێت و نەمانەوێت تایبەتمەندیی خۆی هەیە. من خۆم لەگەڵ (نیهاد جامی) لە ماسێنجەر خەریکی چاتینگ بووم، باسی ئەوەی بۆ دەکردم، کە هەندێک لە ئەکتەرەکانی بەناو تیرۆریستاندا هاتووچۆ دەکەن و دێن شانۆگەری پێشکەش دەکەن. لەو قسانەدا بووین، (نیهاد جامی) گوتی ببوورە هاوڕێم تەقینەوەیە، دەبێ بڕۆم. نووسەرانی کەرکووک بەردەوام لەناو ئەو دێڕەی (نیهاد جامی) نووسیویانە: (ببوورە هاوڕێم تەقینەوەیە، دەبێ بڕۆم). من خۆم پێش خوێندنەوە، لە ڕێگای وێنەوە چیرۆکی کەرکووکییم ناسی. ڕاستتر مەبەستم لە (بەهاری دزراو) و (مەرەزە)یە. ئەو دوو تەمسیلیە هەتا ئێستاش لە یادەوەریی ئێمەدا زیندوون، چونکە چ لە ڕووی دەرهێنان و چ لە ڕووی نواندنەوە دوو شاکاری گەورەن و لەو ڕێگایەوە ئێمە بە کۆمەڵێک ئەکتەری زۆر لێهاتوو ئاشنا بووین. ناکرێت هەر لێرە ئاماژە بە ناوی (عەبدوڵڵا قادر دانساز) نەدەم، کە چەند ساڵێکە چیرۆکی زۆر دانسقەی چیرۆکنووسانی دنیا بە زمانێکی هونەریی بەرز لە سویدییەوە بۆ کوردی وەردەگێڕێت. (دانساز) بەڕاستی چیرۆکناسە. ئەو گیانی چیرۆک دەناسێت و دەزانێت چۆن لە کونوکەلەبەری چیرۆکدا شتی زۆر سەیر بدۆزێتەوە. (دانساز) یەکێکە لەو هاوڕێیانەم، کە من حەز دەکەم هەر شتێکم نووسی، پێش بڵاوکردنەوە بۆیان بنێرم.